

Top 10+
Libris
Respect pentru oameni și cărți

B HONORÉ DE BALZAC

Secretele prințesei de Cadignan și alte studii de femei



HONORÉ DE BALZAC

Secretele prințesei de Cadignan și alte studii de femei

Traducere din limba franceză
de Sanda Oprescu

POLIROM
2017

Cuprins

Studiu de femeie	5
Doamna Firmiani	19
Femeia părăsită.....	51
Alt studiu de femeie	111
Secretele prințesei de Cadignan.....	167

271 Saul Bellow, <i>Ameliora</i>	
272 Partrianah Sanyal, <i>Cel care nu este ostacol</i>	
273 F.M. Dostoevski, <i>Adolescenții</i>	
274 Norman Mance, <i>Octombrie, anul unu</i>	
275 Jack London, <i>Dragoste de oxizi și alte povestiri</i>	
276 W. Somerset Maugham, <i>Pădurile de aur</i>	
277 Emir Kusturica, <i>Ușile sunt închise în toată lumea asta?</i>	
278 Lina Capelli, <i>O brădă</i>	
279 Philippe Gregory, <i>Doamna superbă</i>	
280 Liliuzia Coroban, <i>Înălțimea</i>	
281 Johann Wolfgang von Goethe, <i>Suferințele învinsului Werther</i>	
282 Ian McEwan, <i>Pe pârâie Căpșii</i>	
283 José Saramago, <i>Pluta de plumb</i>	
284 P.G. Wodehouse, <i>S-a spus Jertva!</i>	
285 Saul Bellow, <i>Harold</i>	
286 Nora Iuga, <i>Într-un jordan nepereche</i>	
287 Luis Sepúlveda, <i>Înălțimea care pleacă răsărit de dragoste</i>	
288 Sadegh Hedayat, <i>Signifia omului</i>	
289 Ioana Niculescu, <i>O pasăre pe cârmă</i>	
290 Andrei Makina, <i>Crina Olydi Arbelina</i>	
291 Marel Venker, <i>Doroad și alburni</i>	
292 Hans-Joachim Muehlhans, <i>Eligius și diavolul</i>	

Studiu de femeie

*Dedicat marchizului
Jean-Charles di Negro*

Marchiza de Listomère este una dintre acele tinere femei crescute în spiritul Restaurației. Are principii, postește, se împărtășește și se duce la bal, la Bouffons, la Operă, extrem de gătită; duhovnicul îi îngăduie să se țină și de deșertăciuni pe lângă cele sfinte. Totdeauna în regulă și cu biserica și cu lumea, marchiza întruchipează imaginea perfectă a vremurilor noastre ce par a-și fi ales drept epigraf cuvântul *Legalitate*. În comportarea ei se află exact atâta cucernicie cât să-i permită – sub vreo nouă doamnă de Maintenon – să ajungă la sumbra habotnicie a ultimelor zile ale lui Ludovic al XIV-lea, și exact atâta mondenitate cât să poată adopta în egală măsură moravurile ușuratele ale primelor zile ale aceleiași domnii, dacă ar fi să reînvie. În momentul de față este virtuoașă fie din interes, fie, poate, din vocație. Căsătorită de șapte ani cu marchizul de Listomère, unul dintre acei deputați care așteaptă să devină pair al Franței, marchiza consideră poate că prin conduita sa slujește și ambiția familiei. Unele femei așteaptă, ca s-o judece, momentul când domnul de Listomère va fi pair al Franței

și când soția lui va împlini treizeci și șase de ani, perioadă a vieții când majoritatea femeilor își dau seama că s-au lăsat păcălite de legile sociale. Marchizul este un om destul de șters: este bine văzut la curte, calitățile sale sunt modeste, ca și defectele; cele dintâi nu-i pot crea o reputație de om virtuos după cum nici cele din urmă nu-i conferă acel soi de aură pe care o dă viciul. În calitate de deputat, nu vorbește niciodată, dar votează *bine*; în căsnicie se comportă ca și în Cameră. În consecință este considerat cel mai bun soț din toată Franța. Nu e în stare să se entuziasmeze, dar nici nu bombăne vreodată, afară doar dacă e lăsat să aștepte. Prietenii l-au poreclit *cer acoperit*. Într-adevăr, n-o să-ți ia niciodată ochii cu o strălucire prea vie, dar nici nu va răspândi în juru-i beznă deplină. Seamănă cu toți miniștrii ce s-au succedat în Franța de la Carta constituțională încoace. Pentru o femeie cu principii, nici că se putea afla un soț mai bun. Oare nu e lucru mare pentru o femeie virtuoasă să fie măritată cu un bărbat incapabil să facă vreo prostie? Câțiva dandy și-au permis uneori obrăznicia de a strânge ușor mâna marchizei în timpul unui dans, dar nu s-au ales decât cu priviri disprețuitoare și toți au fost tratați cu acea indiferență jignitoare care, asemenea înghețului de primăvară, distruge mugurii celor mai frumoase speranțe. Bărbații frumoși, cei spirituali, cei îngâmfăți, trândavii burghezi sentimentali, cei purtând nume alese sau având o reputație strălucită, oamenii de mare sau de mică anvergură, toți și-au pierdut vremea de pomană. Doamna de Listomère și-a

cucerit dreptul de a sta de vorbă oricât și oricând cu bărbații ce i se păreau spirituali, fără să intre în gura lumii. Anumite femei ușuratece sunt capabile să urmeze un asemenea plan vreme de șapte ani pentru a-și satisface mai târziu capriciile; a presupune însă că marchiza de Listomère ar fi avut asemenea gânduri ascunse ar însemna s-o calomniem. Am avut fericita ocazie s-o cunosc pe această pasăre rară printre marchize: ea știe să vorbească, eu știu să ascult, i-am fost pe plac, m-a invitat la seratele ei. Asta și urmăream. Nici urâtă, nici frumoasă, doamna de Listomère are dinți albi, un ten minunat și buze foarte roșii; este înaltă și bine făcută; are un picior mic, delicat și nu și-l arată în mod ostentativ; privirile, departe de a fi stinse ca la cei mai mulți dintre parizieni, au o strălucire blândă care devine magică dacă din întâmplare marchiza se înviorează. Dincolo de înfățișarea ei oarecare ghicești un suflet. Dacă o interesează conversația, dă la iveală o grație de obicei ascunsă sub precauțiile unei atitudini reci; atunci devine fermecătoare. Nu umblă după succes și de aceea îl are. Omul găsește totdeauna ceea ce nu caută. Această frază este mult prea adevărată ca să nu se preschimbe într-o bună zi în proverb. Va fi de altfel morala acestei întâmplări pe care nu mi-aș îngădui să o povestesc dacă nu s-ar vorbi despre ea în momentul de față în toate saloanele din Paris.

Marchiza de Listomère a dansat, cam acum o lună, cu un tânăr pe cât de modest pe atât de distrat; e plin de calități, dar își arată numai defectele; e pasionat, dar își bate joc de pasiuni;

are talent, dar îl ascunde; face pe savantul cu aristocrației și pe aristocratul cu savanții. Eugène de Rastignac este unul dintre acei tineri foarte inteligenți care încearcă de toate și par a-i cântări pe oameni ca să vadă ce le-ar putea aduce viitorul. Până să ajungă la vârsta ambiției, ia totul în glumă; este înzestrat cu grație și originalitate, două calități rare fiindcă se exclud reciproc. Fără să-și pună în gând să aibă succes, a stat de vorbă cam o jumătate de oră cu marchiza de Listomère. Indiferent la capriciile unei conversații care pornise de la opera *Wilhelm Tell* și ajunsese la îndatoririle femeilor, se uitase de mai multe ori la marchiză într-un mod stânjenitor; apoi o lăsase baltă și nu-i mai vorbise toată seara; dansase, jucase ecarté, pierduse ceva bani și se dusesse să se culce. Am onoarea să vă afirm că lucrurile s-au petrecut întocmai. Nu adaug, nu omit nimic.

A doua zi, Rastignac s-a trezit târziu, a mai lenevit în pat unde s-a lăsat, fără îndoială, în voia acelor reverii matinale în timpul cărora un tânăr se strecoară, asemenea unui spiriduș, sub câte un polog de mătase, de cașmir sau de bumbac. În clipele acelea, cu cât trupul este mai greoi după somn, cu atât spiritul este mai ager. În sfârșit, Rastignac s-a sculat fără să caște prea mult, așa cum fac atâția oameni prost-crescuți; și-a sunat valetul, l-a pus să-i facă ceai, din care a băut fără măsură, ceea ce nu li se va părea ieșit din comun persoanelor cărora le place ceaiul; dar, pentru a explica această împrejurare celor ce nu acceptă ceaiul decât ca leac împotriva indigestiilor, voi preciza că Eugène scria: se așezase comod, ținându-și

Libris

picioarele mai mult pe grătarul sobei decât în sacul îmblănit în care și le încălzea de obicei. Oh! să stai cu picioarele pe bara lustruită ce unește cei doi grifoni ai grătarului din fața sobei și să te gândești la iubirile tale, când abia te-ai sculat și ești încă în halat, este un lucru atât de minunat, încât regret din suflet că n-am nici iubită, nici sobă, nici halat. Când voi avea toate astea, n-o să mai aștern pe hârtie observațiile, am să profit de ele.

Prima epistolă scrisă de Eugène a fost isprăvită într-un sfert de ceas; a împăturit-o, a sigilat-o, și a lăsat-o în fața lui fără să scrie adresa. Cea de a doua, începută la ora 11, n-a fost gata decât la 12. Cele patru pagini erau înnegrite de sus până jos.

— Femeia asta mă cam preocupă, își zise el împăturind și cea de-a doua scrisoare, pe care o lăsa pe masă gândindu-se că va scrie adresa după ce-și va fi sfârșit reveria involuntară, își petrecu una peste alta poalele halatului dintr-o țesătură înflorată, își puse picioarele pe un taburet, își vârî degetele în buzunărașele de ceas ale pantalonilor de cașmir roșu și se răsturnă într-un minunat fotoliu cu sprijinitoare pentru tâmple, a cărui spetează forma cu orizontala unghiul acela confortabil de o sută douăzeci de grade. Nu mai bău ceai și rămase nemișcat, cu ochii pironiți asupra mâinii aurite cu care se termina vătraiul, fără să vadă nici mâna, nici vătraiul, nici auritura. Nici măcar nu ațâță focul. Mare greșală! Nu-i oare nespuse de plăcut să ațâți focul când te gândești la o femeie? În mintea noastră prind să vorbească limbile mici, albaștrii ale focului, ce se înalță

dintr-odată și pălăvrăgesc în cămin. Interpretăm atunci limbajul puternic și subit al unui *bourguignon*.

Să ne oprim puțin asupra acestui cuvânt și să dăm aici pentru cei ce nu știu o explicație datorată unui foarte distins etimolog care a ținut să-și păstreze anonimatul. *Bourguignon* este numele popular și simbolic, dat încă din timpul domniei lui Carol al VI-lea, acelor pocnete zgomotoase al căror efect este să arunce pe covor sau pe câte o rochie un tăciune mic, fragilă sursă a atâtor incendii. Focul degajă, zice-se, bulele de aer lăsate de cari în inima lemnului. *Inde amor, inde burgundus*. Ți se face și frică văzând cum se rostogolesc ca o avalanșă cărbunii pe care te-ai străduit cu atâta grijă să-i așezi între doi bușteni aprinși. Oh! să atâți focul când iubești, oare nu înseamnă să-ți materializezi gândurile?

Am intrat la Eugène, exact în acel moment; a tresărit și mi-a zis:

— Oh! tu ești, dragă Horace. De când te afli aici?

— Abia am intrat.

— Ah!

A luat cele două scrisori, a scris adresele și și-a sunat valetul.

— Du astea în oraș.

Și Joseph plecă fără comentarii, ca un slujitor stilat ce era!

Ne-am apucat să discutăm despre expediția din Moreea la care doream să particip în calitate de medic. Eugène mi-a demonstrat că aș avea mult de pierdut părăsind Parisul și apoi am vorbit despre lucruri fără importanță. Nu cred

Libris
că mi se va reproșa că nu relatez conversația noastră.

.....
În clipa când marchiza de Listomère se sculă, pe la două după-amiaza, camerista, Caroline, îi înmână o scrisoare; doamna o citi în timp ce Caroline o pieptăna. (Multe femei tinere comit această imprudență.)

Înger drag al iubirii, comoară de viață și de fericire! La aceste cuvinte, marchiza a fost gata să arunce scrisoarea în foc; îi trecu însă prin minte o fantezie pe care orice femeie virtuoaasă o va înțelege de minune, și anume, să vadă cum avea să încheie un bărbat ce-și începea astfel scrisoarea. Continuă să citească. După ce termină și pagina a patra, își lăsă brațele în jos ca o persoană obosită.

— Caroline, află cine a adus scrisoarea asta.

— Am primit-o de la valetul domnului baron de Rastignac, doamnă.

Se lăsă o îndelungă tăcere.

— Doamna dorește să se îmbrace? întrebă Caroline.

— Nu.

— Impertinent trebuie să mai fie! gândi marchiza...

.....
Le rog pe toate femeile să-și imagineze singure comentariile.

Doamna de Listomère își încheie propriile comentarii hotărându-se ferm să-i interzică domnului Eugène să-i mai calce pragul și să-i arate cel mai deplin dispreț dacă îl va mai întâlni prin saloane, căci neobrăzarea lui nu se putea compara cu nici una din cele pe care

până la urmă marchiza le iertase. La început se gândi să păstreze scrisoarea, dar după ce chibzui mai bine o aruncă în foc.

— Doamna a primit chiar acum o declarație de dragoste pe cinste și a și citit-o! îi spuse Caroline menajerei.

— N-aș fi crezut-o în stare de una ca asta, răspunse bătrâna, uimită.

Seara, doamna de Listomère se duse la marchizul de Beauséant, unde urma să vină probabil și Rastignac. Era într-o sâmbătă. Marchizul de Beauséant era întrucâtva rudă cu domnul de Rastignac, așa încât tânărul nu putea să nu-și facă apariția în cursul serii. La două noaptea, doamna de Listomère, rămasă pe poziție doar ca să-l strivească pe Eugène cu răceala ei, își dădu seama că îl așteptase în zadar. Un om inteligent, Stendhal, a avut ciudata idee de a numi *cristalizare* procesul prin care gândirea marchizei a trecut înainte, în timpul și după acea seară.

Peste patru zile, Eugène își certa valetul.

— Vai, Joseph, o să fiu silit să te dau afară, băiete!

— De ce, domnule?

— Nu faci decât prostii. Unde ai dus cele două scrisori pe care ți le-am dat vineri?

Joseph rămase cu gura căscată. Asemenea unei statui la portalul catedralei, stătea încrămenit, absorbit cu totul de efortul de-a gândi. Deodată zâmbi tâmp și zise:

— Domnule, una era pentru doamna marchiză de Listomère, pe rue Saint-Dominique, și cealaltă pentru notarul dumneavoastră...

— Ești sigur?

Joseph înmărmuri. Am văzut bine că trebuie să intervin, căci, din întâmplare, eram și eu de față.

— Joseph are dreptate, zisei. Eugène se întoarce către mine.

— Fără voia mea am citit adresele și...

— Și, spuse Eugène întrerupându-mă, nici una dintre scrisori nu era pentru doamna de Nucingen?

— Nu, nici vorbă! Mi-am zis, dragul meu, că inima ta s-a mutat de pe rue Saint-Lazare pe rue Saint-Dominique.

Eugène se izbi cu palma peste frunte zâmbind. Joseph își dădu seama că nu el greșise.

Acum iată morala asupra căreia ar trebui să mediteze toți tinerii. *Prima greșeală*: Eugène a considerat nostim faptul că o va face pe doamna de Listomère să râdă de încurcătura datorită căreia intrase în posesia unei scrisori de dragoste ce nu-i era destinată. *A doua greșeală*: Nu s-a dus la doamna de Listomère decât la patru zile după întâmplarea cu pricina, lăsând astfel timp gândurilor unei femei tinere și virtuose să se cristalizeze. Ar mai fi încă vreo zece greșeli, pe care însă trebuie să le trec sub tăcere pentru a lăsa cucoanelor plăcerea să le explice *ex professo* celor ce nu le vor ghici. Eugène ajunge deci la ușa marchizei; când să intre, portarul îl oprește și-i spune că doamna marchiză nu e acasă. În clipa când e pe punctul să se suie în trăsură, apare marchizul.

— Hai, Eugène, vii? nevastă-mea e acasă.

Vă rog, iertați-l pe marchiz. Un soț, oricât ar fi el de bun, cu greu poate atinge perfecțiunea. Urcând scara, Eugène își dădu seamă

de cele zece greșeli de logică mondenă consemnate în acea pagină din frumoasa carte a vieții sale. Când îl văzu pe soțul ei intrând pe ușă cu Rastignac, doamna de Listomère roși fără voia ei. Tânărul baron observă această îmbujorare subită. Dacă și cel mai modest bărbat tot mai păstrează o mică rezervă de îngâmfare la care nu renunță niciodată, după cum nici o femeie din lume nu se dezbară de fatala ei cochetărie, cine oare l-ar putea blama pe Eugène că și-a zis în sinea lui: Ia te uită! Chiar și fortăreața asta? Și, gata, s-a și umflat în pene. Deși tinerii nu sunt foarte zgârciți, tot le place să mai facă rost de încă un profil pentru colecția lor de medalii.

Domnul de Listomère puse mâna pe un număr din *La Gazette de France* ce zăcea pe cămin și se duse la fereastră ca să dobândească, cu ajutorul gazetarului, o opinie personală asupra situației din Franța. O femeie, cu atât mai mult o mironosiță, nu rămâne multă vreme încurcată, chiar și în cea mai delicată situație cu putință: s-ar părea că are totdeauna la îndemână frunza de viță pe care i-a lăsat-o moștenire Eva, mama noastră a tuturor. În consecință, atunci când Eugène, interpretând în favoarea vanității sale consemnul dat portarului, o salută pe doamna de Listomère cu un aer destul de decis, ea se pricepu să-și mascheze toate gândurile sub unul din acele zâmbete feminine mai de nepătruns decât vorba unui rege.

— Nu vă simțiți bine, doamnă? De aceea ați interzis vizitele?

— Dimpotrivă, domnule.

— Trebuie poate să ieșiți în oraș?

— Cătuși de puțin.

— Așteptați pe cineva?

— Pe nimeni.

— Dacă vizita mea este nepotrivita, vă rog să-l considerați vinovat numai pe domnul marchiz. Tocmai când mă pregăteam să mă supun misteriosului dumneavoastră consemn, dânsul m-a introdus în sanctuar.

— Nu i-am făcut confidențe domnului de Listomère în această privință. Uneori nu e prudent să spui anumite secrete soțului...

Tonul ferm și blând cu care marchiza rosti aceste cuvinte precum și privirea ei mândră îl obligară pe Rastignac să admită că se cam grăbise cu umflatul în pene.

— Vă înțeleg, doamnă, zise el râzând; în cazul acesta trebuie să mă felicit și mai tare că l-am întâlnit pe domnul marchiz; am astfel prilejul să vă dau o explicație plină de riscuri pentru mine, dacă nu ați fi bunătatea personificată.

Marchiza îl privi pe tânărul baron cu oarecare uimire, dar îi răspunse cu demnitate:

— Domnule, tăcerea va fi cea mai nimerită scuză din partea dumatăle. În ceea ce mă privește, îți promit uitarea cea mai deplină, deși nu știu dacă meriți să te iert.

— Doamnă, se grăbi Rastignac să spună, iertarea este inutilă întrucât nu a existat nici o jignire. Scrisoarea pe care ați primit-o, preciză el în șoaptă, și pe care desigur ați considerat-o atât de necuviincioasă, nu vă era destinată.

Marchiza zâmbi fără voia ei; dorea să fi fost jignită.

— De ce minți? urmă dânsa cu un aer de dispreț amuzat, dar pe un ton destul de blând, Acum, după ce te-am certat, sunt dispusă să râd de o stratagemă în fond cam răutăcioasă. Cunosc biete femei care s-ar lăsa păcălite. Doamne!, cum știe să iubească! ar zice ele. Marchiza începu să râdă forțat și adăugă cu o nuanță de indulgență: Dacă vrei să rămânem prieteni, să nu mai pomenești despre erori pe care nu le pot lua în serios.

— Pe cuvântul meu de onoare, doamnă, greșiți mult mai mult decât vă închipuiți, răspunse categoric Eugène.

— Despre ce vorbiți acolo? întrebă domnul de Listomère, care de câteva clipe urmărea conversația fără să-i poată prinde firul.

— Nimic interesant pentru dumneata, răspunse marchiza.

Domnul de Listomère își continuă liniștit lectura și spuse:

— Ah! A murit doamna de Mortsau: bietul dumitale frate trebuie să fie la Clochegourde.

— Domnule, zise marchiza întorcându-se spre Eugène, îți dai seama că ai spus o obrăznicie, adineauri?

— Dacă nu aș ști ce principii severe aveți, răspunse el naiv, mi-aș putea închipui că doriți fie să-mi sugerați niște idei pe care nu mi le-aș permite nici în ruptul capului, fie că vreți să-mi aflați taina. Sau poate că, la urma urmei, urmăriți doar să vă distrați pe socoteala mea.

Marchiza zâmbi. Acest zâmbet îl scoase pe Eugène din sărite.

— Măcar de-ați crede totdeauna, doamnă, spuse el, într-o jignire pe care nu v-am adus-o!

Doresc din toată inima să nu vă ajute întâmplarea s-o descoperiți în societate pe doamna ce trebuia să citească acea scrisoare...

— Cum! să-i fi fost adresată tot doamnei de Nucingen? exclamă doamna de Listomère, mai dornică în clipa aceea să afle un secret decât să se răzbune pe înșepăturile tânărului.

Eugène roși. Trebuie să fii bine trecut de douăzeci și cinci de ani ca să nu mai roșești atunci când femeile își bat joc de fidelitatea ta prostescă, numai ca să nu-și dea în vileag invidia. Totuși răspunse cu destul sânge rece:

— De ce nu, doamnă?

Cam astea-s greșelile pe care le faci la douăzeci și cinci de ani. Această mărturisire o zdruncină rău pe doamna de Listomère: Eugène însă nu știa încă să analizeze chipul unei femei doar dintr-o privire fugară. Numai buzele i se albiseră marchizei. Doamna de Listomère sună ca să mai ceară niște lemne și-l sili astfel pe Rastignac să se ridice și să plece.

— Dacă așa stau lucrurile, îi spuse marchiza țintuindu-l locului pe Eugène cu tonul ei rece și stăpânit, ar fi cam greu, domnule, să-mi explici cum de s-a ivit sub condeiul dumitale tocmai numele meu când ai scris adresa. În fond, adresa unei scrisori nu este ca o pălărie străină pe care o iei din greșeală de la garderobă când pleci de la un bal.

Complet descumpănit, Eugène se uită la marchiză cu un aer fudul și totodată nerod; își dădu seama că se face ridicol, bâigui o frază demnă de un licean și ieși. Peste câteva zile, marchiza obținu dovezi de netăgăduit privind adevărul spuselor lui Eugène. De șaisprezece zile nu mai iese în lume.